

DEVELOPMENT
RESEARCH
TRAINING

MEDIA PLAN INSTITUT

71000 Sarajevo, BiH, Patriotske lige 30/III (Arhitektonski fakultet)
<http://www.mp-institut.com/>
safax-mp@bih.net.ba
tel/fax:++387 (0)71 206 542, 213 078

RADIO I TV DIFUZIJA U BIH

Ratni heroji i neizvjesna buducnost

Prije rata radio televizija u BiH je spadala u razvijenije radio-difuzne sisteme bivse Jugoslavije. Okosnicu tog sistema predstavljala je RTV Sarajevo, koja je raspolagala sa dvije kompletno izgradjene emisione mreze za radio i tv program. One su pokrivala, sa malim izuzecima, cijelu republiku, a signal je "prelivao i susjedna podrucja Jugoslavije. Snazni 600 KW ST radio pre-dajnik je pokrivao dijelove Evrope i Bliskog istoka. Na ovim mrezama TV BiH je emitovala (u programskoj saradnji sa drugim jugoslovenskim RTV centrima) dnevno 23 sata programa. Radio produkcijadnevno je iznosila 38 sati. Proizvodile su se sve strukture univerzalnog tv i radio programa. RT Sarajevo je bila aktivan ucesnik umedjunarodnim RTV projektima (EBU/UER). Veoma je zapazeno TV i Radio pokrivanje XIV Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu, 1984. godine. RT SA je uoci rata zaposljavala preko 2000 radnika razlicitih profila.

Predratna ogranicenja

U BiH je neposredno pred rat radilo i 55 lokalnih radio stanica, sa predajnicima male snage. Tek pocetkom 90-tih godina pocele su se formirati lokalne tv stanice. Pred sam rat bilo ih je svega 4 u cijeloj republici (jedna u Sarajevu). Predratni koncept radio/difuznog sistema bio je jedinstven za cijelu Jugoslaviju. Okosnicu sistema su sacinjavale maticne republicke RTV stanice (po jedna u svakoj republici i pokrajini). Lokalne radio stanice su se formirale za potrebe opstina (komuna). Lokalni tv centri su bili vezani za maticnu centralnu tv, i uglavnom proizvodili lokalne informativne programe koji su se emitovali preko centralne mreze. Ovakav centralizovani sistem bio je posljedica toga sto su elektronski mediji bili iskljucivo u drustvenim (drzavnim) rukama, a radio/difuzija tretirana prije svega kao elemenat drzavnog suvereniteta (podijeljenog izmedju republika).

U skladu sa tim su i bili i propisi o sistemu veya i uslovima za dobijanje radio-frekvencija. Cjelokupan radio spektar je dat na raspolaganje republickim centralnim radio i tv stanicama, a za lokalni radio planirane su samo frekvencije male snage po principu - "jedna opstina - jedna radio stanica". Zakon o informisanju (savezni i zakon BiH) propisivali su da osnivaci radio-televizijskih stanica mogu biti samo drzava i drustveno pravna lica, a neku vrstu politicke i drustvene kontrole nad medijima vrsila je politicka organizacija Socijalisticki savez.

1989. godine donesen je novi zakon o informisanju koji je omogucio radiklanu promjenu medijske slike u zemlji. Pravo osnivanja medija je deideologizirano, pa su otada tu mogucnost stekli i vlasnici privat-nog kapitala. Rezultat te pogodnosti ubrzo se osjetio - u BiH je do aprila 1992. godine (kada se zvanicno racuna pocetak rata u BiH) otvoreno 18 novih radio i tv stanica, od toga 10 privatnih. Uporedo sa ovim sistemskim promjenama zapoceo je proces transformizacije tzv. drustvenog vlasnistva. Orijentacija je bila da se mediji u drustvenom vlasnistvu transformisu u privatna, ili mjesovita preduzeca, s tim da drzava dobije ucesce u vlasnistvu saglasno stvarnom ucescu u njihovom finansiranju i izgradnji. U BiH je grupa istaknutih medijskih strucnjaka iz ove oblasti izgradila dugorocnu strategiju razvoja radio-difuzije u BiH, ciji su osnovni zakljucci bili da je potrebno izvrstiti demonopolizaciju prava na koristenje frekvencijskog spektra, a privatne radio stanice staviti u ravnopravniji polozej sa drustvenim (drzavnim), te da treba cjelovito reorganizirati centralnu radio tv kucu u oderan sistem javne radio-difuzije, ostavljajuci prostor za komercijalnu RTV.

Rat je medjutim prekinuo sve ove procese. Podsjetio sam na njih upravo zato, sto u novoj drzavi mnoga zakonska rjesenja i strategijski pogledi razvoja imaju kontinuitet sa onim sto je zapoceto, ali i preki-nuto prije 4 godine.

Medijski bum

U ratnim sukobima radio-difuzni sistem drzave je devastiran. Devet od deset glavnih predajnika RTV BiH je unisteno ili okupirano, a glavni produkcionni centar u Sarajevu tesko ostecen. Ipak, program radija i televizije BiH iz Sarajeva nije stao ni jednog dana. TV BiH danas emituje 12 sati dnevnog programa, a radio, samo jedan 24 casovni program. Isto-vremeno, na lokalnom planu desio se pravi "bum". U 21-oj opstini koju kontrolisu legalne vlasti BiH, sada rade 41 lokalna radio i 16 tv stanica (na istoj teritoriji prije rata bilo je 20 radio stanica i dvije tv stanice). Najrazvijeniji centri su Sarajevo (do

rata 4 a sada 9 radio stanica i tri televizije, prije rata dvije). Drugi centar po snazi je Tuzla (grad u istocnoj Bosni) u kome funkcionisu tri radio i cetiri tv stanice. Treci centar je Zenica (tri radio i jedna tv stanica). Medju novim rtv stanicama vise od polovine je privatno vlasnistvo.

Mnogi se pitaju kako uopste moze da funkcionise tako slozen i osjetljiv sistem u uslovima rata, i ogromih razaranja i komunikacione blokade. Na osnovu jednog istrazivanja koji su vodili SOROS Media Centar Sarajevo i Drustvo za obnovu i razvoj medija MEDIA PLAN Sarajevo, dolazi se do sljedecih zakljucaka: vise manje pogodno politicko pluralno okruzenje i liberalni uslovi osnivanja medija. Medjutim, svi mediji bez razlike se sukobljavaju sa ogromnim materijalnim problemima. Neki su na granici odluke da se ugase. Nepostoji medijsko trziste i ne funkcionisu ni osnovni ekonomski i trzisni zakoni, pa je naizgled lako osnovati, ali tesko ocuvati stalnost produkcije i emitovanja u ratnim uslovima rada. Najveci broj radio i tv stanica ne isplacuje nikakvu platu svojim zaposlenim, vecina uziva ne/pogodnosti "ratne ekonomije", (visok je stepen improvizacije, a tehnicko tehnoloski standardi su veoma snizeni). Prekinut je kontakt sa savremenim tehnicko-tehnoloskim trendovima. Samo oko jedne cetvrtine opreme lokalnih radio stanica je profesionalnog kvaliteta. Ovaj procenat je jos nepovoljniji za tv. Velika je nepouzdanost narocito emisionih sistema. 10 od 38 stanica program emituje u mono tehnici. RTV BiH profesionalno pokriva samo siru regiju Sarajeva, dok dijelove centralne Bosne i Hercegovine, pokriva relativno uspjesnim improvizacijama. Srednje talasni predajnik radia BiH postize izvjesnu cujnost u srednjoj Evropi, ali je cesto van upotrebe, zbog nedostatka elektricne energije i posljedica koje proizvode ratna dejstva u njegovoj neposrednoj blizini. BiH nema satelitsku distribuciju programa.

Prioritet - kadrovi i tehnicka osnova

Problem kadrova i tehnicka neopremljenost i nepouzdanost sistema su glavne boljke radio-difuzije u BiH. Pocetkom rata kadrovska osnova medija se potpuno raspala, a i tokom rata otisli su mnogiiskusni kadrovi. Samo iz RTV BIH odmah na pocetku rata otisla preko 350iskusnih novinara inzenjera i tehnicara. Danas u elektronskim medijima rade uglavnom mladi, neiskusni i nedovoljno profesionalno obrazovani ljudi. U TV stanicama je 90% novinara u dobi ispod 35 godina, a na radiji je 50% mladjih od 25 godina. U Sarajevu, na fakultetu politickih nauka postoji katedra za zurnalistiku, ali je koncept i kvalitet studija u potpunosti uslovljen ratnom i komunikacijskom blokadom. Ni prije rata nije bio zadovoljavajuci sistem permanantnog strucnog obrazovanja novinara. Danas

se novnari u elektronskom novinarstvu uglavnom obucavaju po sistemu bacanju u vatru. Efekti toga su mali jer u kucama gdje rade nema iskusnijih kadrova od kojih mogu uciti. Ni struktura programa nije previsa izazovna, jer u ratnim uslovima preovladjuju jednostavne forme informativnog i zabavnog programa.

Zahvaljujui inostranim donacijama jedan mali broj kadrova je dobio stipendije za usavršavanje u inostranstvu. To je neracionalan metod izgradnje nove kadrovske baze medija, jer na stipendije cesto idu kadrovi koji tek treba da nauce zurnalisticu i medijsku abecedu. SOROS Media Centar u Sarajevu i Društvo za obnovu i razvoj medija MEDIA PLAN, u svom programu imaju organizovanje edukacije kadrova na licu mjesta, u redakcijama.

Konacnica razvoja radio-difuznog sistema u BiH je nedostatna i anahrona zakonska regulativa. odmah na pocetku rata drzava je prihvatila kao svoje predratne zakone iz bivse Jugoslavije, koji regulisu ovu materiju. To je bilo dobro, jer se izbjegao potencijalni pravni vakum, a lose, sto su prenesene i do dan danas nisu otklonjene nelogicnosti, pravna zbrka i neuskkladjenost propisa koje su karakterisale bivsu jugoslaviju u vrijeme prelaska socijalisticke na trzisnu privredu.

Podrucje radio-difuzije i elektronskih medija danas regulise Zakon o RTV BIH koji se odnosi samo na drzavnu RTV BIH, a Zakon o sistemima veza, koji i dalje glavim nosiocem prava na koristenje radio frekvencija tretira samo drzavnu tv. Oblast informisanja kao cjeline regulisu takodje predratni zakon o informisanju, koji sadrzava niz anahronosti i prakticki je van upotrebe. U ovakvom nepravnom stanju male radio i tv stanice mogu doći jedino do nekvalitetnih frekvencija, pa su neke od njih bespravno zaposjele slobodne frekvencije i uredjaje drzavne RTV. Ne postoji ni adekvatna zakonska regulacija o zastiti autorskih prava, s kojim problemom ce se elektronski mediji susresti tek u mirnoj situaciji. Jedino drzavna RTV donekle postuje autorska prava.

Bez cenzure ali ekonomska ovisnost.

U BiH nema civilne ni vojne cenzure, iako je zemlja u ratu. Odsustvo cenzure ovdasnje vlasti tretiraju demokratskim postignucem, kojim se BiH legitimise u medjunarodnoj javnosti. Postoje medjutim, interesi razlicitih politickih struktura i lobija da uticu na uredjivacku politiku medija. Ratne okolnosti imaju izvjesna ogranicenja za slobodu i nezavisnost medija, ali ta ogranicenja nisu izrazena u formalnoj legislativi, pa ni dnevnom

ponasanju drzave prema medijima. Najvisi utjecaj imaju razni politicki centri i pojedinci, koji su skriveni.

Osnivac RTV BiH je Parlament BiH. Na celu je direktor. Njega bira upravni odbor sastavljen od devet licnosti (4 iz kolektiva, 5 izvan RTV BiH). Programsko vijece sastavljeno je od istaknutih javnih i kulturnih radnika. Ipak, vladajuca stranka na kadrovskom i uredjivackom planu ima presudnu rijec.

Slicna situacija je i sa malim RTV stanicama u opstinama, ciji su vlasnici opstinske vlasti. Privatne stanice su u najvecoj mjeri samostalne. Premanjima uglavnom, nema direktnih politickih zahtijeva (izuzev jedno vrijeme od strane vojnih organa u pogledu vijesti sa ratista). Ove stanice u pravilu koriste vise izvora informacija. Ipak, ponekad se na njih gleda "poprijeko" i neki njihovi postupci kvalifikuju "nedovoljno patriotskim". U krilu nezavisnih medija, nastali su i oni, poput Studija 99 i radio Zida u Sarajevu ili Kameleona u Tuzli, koji su rasadnici demokratske medijske kulture i novih medijskih iskoracaja.

U BiH ne postoji nezavisna institucija-supervizor zakonitosti rada elektronskih medija. Nema ni drzavnog ministarstva za informacije ili za radio-difuziju. Cijela oblast, izuzev dodjele frekvencija, u nadleznosti je Kantona. Oni jos nisu konstituisani i nisu donijeli svoje propise. Ovdje se smatra da je oduzimanjem prava federacije da uredjuje podrucje radio difuzije otvoren put nestanku tzv. nacionalne radio-difuzije drzave. Ovo pitanje je u uskoj vezi sa politickom i drzavnom sudbinom BiH.

Iz starog sistema prenesen je stav da su mediji dio politickog sistema drustva (informativno/propagandna uloga) pa su sva pitanja radio-difuzije podvedena pod opsti zakon o informisanju.

Najvecu opasnost za nezavisnost elektronskih medija, cini njihova apsolutna ovisnost od domacih i stranih donacija. Samo 6 od 50 radio i tv stanica, koje su ucestvovala u jednom istrazivanju, izjavljuje da su im prihodi od reklama i usluga znacajni izvor finansiranja. RTV BiH je do rata u svojim prihodima imala 80% pretplatu. Sada je na drzavnom budjetu.

Privatni kapital je jos oprezan, a strani ceka rjesenje politicke situacije. Elektronski mediji nisu pripremljeni za trzisne uslove rada. Kada se oni stvore, mozda ce neki od ratnih heroja novinarstva i radio difuzije rizici iz etera. Drustvo za obnovu i razvoj medija MEDIA

PLAN i SOROS Media Centar Sarajevo, nastoje da pruže profesionalnu podršku
ocuvanju nezavisnosti i razvoju BH medija.

Zoran Udovicic

Predsjednik Media Plan Instituta